

УДК 351.743(477)

Лісун С. Л. – здобувач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Довіра як основоположний принцип взаємодії Національної поліції України з населенням

Проаналізовано питання довіри як основоположного принципу взаємодії Національної поліції України з населенням. Розглянуто погляди науковців і політиків на розвиток партнерських відносин між поліцією і громадянами. Визначено шляхи вдосконалення цього процесу та фактори, які впливають на партнерство між правоохоронними органами й населенням.

Ключові слова: Національна поліція України, реформа поліції, довіра, партнерство.

Проблема взаємодії Національної поліції з населенням в Україні є досить актуальною. Сучасна концепція розвитку цього органу передбачає формування партнерських, довірливих відносин між поліцією та громадянами, налагодження комунікації, діалогу. Від того, наскільки громадяни будуть довіряти Національній поліції України, залежатиме успішне функціонування інституту поліції в межах правового захисту громадян, а також рівень взаємодії громадськості з органами правопорядку.

Феномен довіри є об'єктом міждисциплінарного дослідження. За філософською традицією довіру розглядають як поняття, яке виражає ставлення однієї особи до іншої та впливає із переконаності в її добропорядності, відповідальності, чесності, правдивості [1, с. 23].

У соціології феномен довіри трактують, переважно, як довіру до соціальних інститутів. Зокрема, у працях М. Вебера, Ю. Веселова, Т. Заславської, Є. Капусткіна, Т. Парсонса, А. Селігмена, П. Сорокіна, Дж. Хоманса, Т. Ямагіші та інших ідеться про довіру як соціальний стан певних груп, соціальних інститутів чи культур.

Довіру вивчають також у контексті правовідносин. Дослідник О. Кокотов трактує довіру як один з елементів конституційного устрою суспільства й держави (конституціоналізму) [2].

Вітчизняні й іноземні психологи розглядають довіру як умову існування будь-якого іншого явища: це довіра до світу (Т. Говір, Е. Еріксон та інші), довіра до іншого (К. Абульханова-Славська, М. Доїче, І. Кон, А. Кронік, В. Куликов, К. Роджерс, Дж. Роттер) і довіра до себе (Н. Астаніна, А. Бандура, Д. Бразерс, А. Менеггеті, Ф. Перлз). Об'єктом наукових досліджень є й міжособистісна довіра (С. Ворожбит, А. Купрейченко, В. Москаленко, М. Обозов, В. Сафонов, М. Ткач та ін.).

У соціально-психологічній науці довіру тлумачать як початкову умову соціально-психологічних відносин. Це якісно особливий стан моральної свідомості, що охоплює моральні почуття й переконання, які є мотивами або стимулами поведінки особи. Довіра – це раціональний вияв людської психіки, основна її функція – регулювання моральних відносин [3].

Довіра – це віра в надійність людини або системи, упевненість індивіда, групи, суспільства, нації в тому, що довколишнє середовище не має намірів завдати їм шкоди. Основою положення, базова довіра до світу, яка формується в дитинстві, є необхідною передумовою суспільного порядку. На її підставі відбувається чуттєве самовизначення людей за принципом «ми–вони», «свої–чужі», що є найзагальнішою формою структурування соціальної спільноти; визначається готовність довіряти чужинцю, що надзвичайно важливо, на думку Е. Гідденса, для посттрадиційних відносин, які вимагають розвитку активної довіри «в контекстах від близьких міжособистісних зв'язків до глобальних систем інтеракції» [4, с. 18].

Науковці одним з найважливіших завдань реформування Національної поліції України вважають розвиток партнерських відносин між поліцією і населенням на засадах довіри, прозорості, взаєморозуміння та взаємодопомоги в протидії злочинності.

Радник Міністра внутрішніх справ України А. Геращенко зауважує, що поліція є органічною частиною суспільства з усіма його рисами [5]. Політолог Н. Білоус додає: «Хочеться, щоб реформи були не вітринними, щоб були покликані змінити систему, а не лише таблички, і здійснити перехід політика з одного кабінету до іншого. Політики та чиновники, які прагнуть

запам'ятатись як реформатори, мають бути терплячими й відкритими до критики. Роль суспільства в реформах теж колосальна» [6].

Експерт групи «Поліція під контролем» Є. Крапивін стверджує, що реформа поліції ще не завершена. «Усе залежить від команди, яка в цей момент займається реформою». Він вважає, що саме з кримінального блоку й варто було починати реформу, адже з ним найбільше асоціювалися випадки міліцейської злочинності: катування, корупція, незаконний тиск на бізнес. «Патрульна поліція – це лише один підрозділ, який здійснює, здебільшого, превенцію, тобто попереджає якісь кроки. Але коли стається щось тяжке, то всі звертаються до чергової частини та слідчих», – аргументує експерт. Однак він схвально оцінює успіхи в напрямі деполітизації Національної поліції: вона не повинна підпорядковуватися безпосередньо Міністру, адже той є політичною фігурою. Нині є незалежний голова Національної поліції, і хоча цей процес ще триває і поліція досі буває втягнута в політичні скандали, курс обрано правильний [7].

Політолог, директор соціологічної служби «Український барометр» В. Небоженко акцентує увагу на тому, що високі оцінки діяльності поліції пов'язані більше з надією, що поліцейські будуть виконувати свої функції краще. Це своєрідний аванс Національній поліції. Нинішній стан цього органу – це ще не реформа. Це «пристрілка», примус правоохоронних органів до реформи. Справжня реформа поліції ще попереду [8].

Міністр внутрішніх справ А. Аваков заявив, що в Україні значно зріс рівень довіри до поліції. І це загальнодержавне явище. «Не реформи й розмови про них потрібні громадянам і нам, а результат. І суспільство бачить якісні зміни в роботі правоохоронних органів, а отже – рівень довіри зростає». За його словами, з усіх державних інституцій найвищу довіру населення мають Національна поліція, Національна гвардія, Збройні сили та Державна прикордонна служба. Вищий рівень довіри здобули тільки церква і добровольчі загони. У першій п'ятірці – підрозділи МВС України [9].

Отже, колосальний кредит довіри, який має нова поліція, потрібно використовувати для подальших реформ.

Актуальність зазначеної проблеми зумовлена тим, що довіра є однією з фундаментальних засад партнерства, налагодження якого сприятиме, з одного боку, підвищенню

ефективності виконання працівниками поліції своїх обов'язків з охорони громадського порядку, а з другого – відчуттю захищеності громадян.

Досягнення цієї мети пов'язане з розв'язанням низки складних проблем і неможливе без налагодження конструктивної взаємодії з різними групами населення на підставі узгодження позицій і взаємної участі у виконанні правоохоронних завдань. Водночас ефективне використання потенціалу громадськості безпосередньо залежить від правильно організованої взаємодії на засадах закону, шляхом зміцнення партнерських стосунків між поліцією і громадянами, підвищення рівня довіри населення до поліції [10].

Отже, довіра є наріжним каменем реформування системи МВС України, а також трансформації суспільного устрою, розбудови в країні громадянського суспільства, без якого неможливе створення нового, принципово відмінного від радянських стандартів інституту гарантування внутрішньої безпеки держави, а отже, й безпеки громадянина та громадського порядку.

Держава знаходиться на рубежі, за яким дві автономні системи – суспільство і поліція – мають стати двома частинами одного цілого, де населення вбачає у працівниках поліції, насамперед, захисників і союзників. Оскільки рівень довіри населення до такого соціального інституту, як поліція, є важливим показником легітимності й ефективності органів правопорядку, його вивчення надзвичайно важливе нині, в умовах реформування суспільства [11, с. 25].

Основною передумовою партнерства між поліцією та суспільством є нагальна потреба підвищення рівня залученості суспільства до процесу гарантування безпеки та громадського порядку. Адже одне з положень Закону України «Про Національну поліцію» (п. 1 ст. 11) стверджує, що «діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб» [12].

Для досягнення таких партнерських відносин поліція має: зміцнювати легітимність своєї діяльності шляхом узгоджених дій і поліпшення якості послуг, які надають суспільству. Поліція повинна бути впізнаваною і доступною для населення; знати населення на підвідомчій території, відгукуватися на його

потреби; прислухатися до проблем громадян; залучати й мобілізувати населення; звітувати про свої дії та досягнуті результати перед суспільством.

Водночас довіра – це не єдиний фактор, який впливає на готовність громадян взаємодіяти з працівниками поліції. Взаємодія передбачає наявність спільної та значущої мети для суб'єктів взаємодії. Спільна мета об'єднує людей, формує в них почуття належності до певної спільноти (почуття «ми»). Саме належний рівень довіри між громадянами та поліцією сприятиме переходу від співпраці між правоохоронцями та громадянами до формування між ними партнерських відносин [13, с. 48].

У демократичному суспільстві громадяни мають довіряти владним інститутам, і саме тому постає необхідність у кодифікованих нормах, правилах поведінки, які мають захищати суспільство від зловживань владою. Однак довіра до Національної поліції не може бути забезпечена законами та наказами. Довіру потрібно заслужити. Її формування вимагає тривалої та позитивної історії співробітництва між Національною поліцією та громадою. Для цього мають бути задіяні й етичні важелі.

Важливу роль в аналізованому процесі відіграють і засоби масової інформації. Журналісти активно збирають, готують і поширюють відомості про події, виконуючи роль вартового демократії. Вони є інформаційним посередником між державою та суспільством, а тому чинять значний вплив на життя країни. У зв'язку із цим, працівники органів державної влади, зокрема й поліції, мають усвідомлювати суспільну місію засобів масової інформації, урахувати потреби аудиторії, на яку вони працюють, щоб забезпечити українських громадян вичерпною, точною, об'єктивною інформацією стосовно всіх суспільно значущих питань. Тому перед Національною поліцією України постає завдання щодо налагодження партнерських стосунків із представниками мас-медіа, що сприятиме формуванню позитивної громадської думки стосовно роботи поліції, забезпечення громадської та особистої безпеки громадян, попередження правопорушень, розкриття і розслідування злочинів.

Реалізувавши окреслені напрями діяльності, Національна поліція України неодмінно стане зразковим правоохоронним органом, у якому всі без винятку працівники неухильно дотримуватимуться положень Конституції та законів України, професійно виконуватимуть свої службові обов'язки відповідно

до вимог нормативно-правових актів, на засадах принципу верховенства права, а головне – поважатимуть і не порушуватимуть прав і свобод громадян, життя, здоров'я та безпека яких визнані найвищою соціальною цінністю в державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яхонтова Е. С. Доверие как базовая ценность компании и инструмент управления персоналом / Е. С. Яхонтова // Современное управление. – 2003. – № 11. – С. 19–30.
2. Кокотов А. Н. Доверие. Недоверие. Право / А. Н. Кокотов. – М. : Юрист, 2004. – 192 с.
3. Mishler W. Trust, Distrust and Skepticism about Institutions of Civil Society / W. Mishler. – Glasgow : Centre for the Study of Public Policy ; University of Strathclyde, 1995. – 125 p.
4. Гіденс Е. Соціологія / Е. Гіденс. – Київ : Основи, 1999. – 726 с.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-40824349>. – Назва з екрана.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukranews.com/ua/news/468932-dovira-do-policii-znachno-vyshha-nizh-do-milicii-eksperty>. – Назва з екрана.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28658871.html>. – Назва з екрана.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://narodna-pravda.ua/2017/08/04/prymus-do-reformy-chogo-domoglasya-politsiya-ukrayiny-za-dva-roky-roboty/>. – Назва з екрана.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/05/27/7145189/>. – Назва з екрана.
10. Джафарова О. В. Правові основи партнерства міліції і населення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Джафарова Олена В'ячеславівна. – Харків, 2003. – 19 с.
11. Психологія управлінської діяльності : матеріали Всеукр. круглого столу (Львів, 29 жовт. 2015 р.). – Львів, 2015. – 182 с.
12. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/-show/580-19/page>. – Назва з екрана.

13. Василець Н. М. Соціально-психологічні чинники довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Василець Наталія Михайлівна. – Київ, 2016. – 523 с.

REFERENCES

1. Yahontova, E.S. (2003). *Doverie kak bazovaya cennost kompanii i instrument upravleniia personalom* [Trust as the core value of the company and the tool of personnel management]. *Sovremennoe upravlenie, Modern management*, 11, 19-30 [in Russian].
2. Kokotov, A.N. (2004). *Doverie. Nedoverie. Pravo* [Confidence. Mistrust. Right]. Moscow: Yurist [in Russian].
3. Mishler, W. (1995). *Trust, Distrust and Skepticism about Institutions of Civil Society*. Glasgow: Centre for the Study of Public Policy; University of Strathclyde.
4. Hidnes, E. (1999). *Sociolohiia* [Sociology]. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
5. Retrieved from <http://www.bbc.com/ukrainian/features-40824349> [in Ukrainian].
6. Retrieved from <https://ukranews.com/ua/news/468932-dovira-do-policii-znachno-vyshha-nizh-do-milicii-eksperty> [in Ukrainian].
7. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/28658871.html> [in Ukrainian].
8. Retrieved from <https://narodna-pravda.ua/2017/08/04/prymus-do-reformy-chogo-domoglasya-politsiya-ukrayiny-za-dva-roky-roboty> [in Ukrainian].
9. Retrieved from <http://www.pravda.com.ua/news/2017/05/27/7145189> [in Ukrainian].
10. Dzhafarova, O.V. (2003). *Pravovi osnovy partnerstva militsii i naselennia* [Legal framework for partnership between the police and the population]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
11. *Psykholohiia upravlinskoi diialnosti* [Psychology of management activity]: Proceedings of the All-Ukrainian round table. Lviv [in Ukrainian].
12. *Zakon Ukrainy pro Natsionalnu politsiu: vid 2 lyp. 2015 r. No. 580-VIII* [Law of Ukraine on National Police from July 2, 2015, No. 580-VIII]. (n.d.). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> [in Ukrainian].
13. Vasylets, N.M. (2016). *Sotsialno-psykholohichni chynnyky doviry hromadian do pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy* [Socio-psychological factors of trust of citizens to employees of internal affairs of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.09.2017
